

Jerzy Będźmirowski

prof. dr hab., Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte
ORCID: 0000-0001-5731-4850

Aspekty polityczne kształcenia oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych i ich rola w budowaniu systemu bezpieczeństwa morskiego państwa w XX wieku Część II: lata II wojny światowej

Wprowadzenie

Celem bliższego pokazania mechanizmów wpływających na korzystanie z ośrodków zagranicznych w procesie kształcenia oficerów Polskiej Marynarki Wojennej (PMW), należy wyróżnić pięć okresów: międzywojenny; okres II wojny światowej, gdy kształcenie i szkolenie oficerów PMW odbywało się na terenie Wielkiej Brytanii; okres od zakończenia II wojny światowej do rozwiązania Układu Warszawskiego; od rozwiązania UW do wstąpienia do NATO oraz od NATO do dnia dzisiejszego. Rzetelny opis dwóch ostatnich nie jest jeszcze możliwy – wynika to z faktu, iż nie ma dostępu do materiałów źródłowych (archiwalnych), ponieważ obowiązuje 30-letni okres karencji. Dlatego w części I¹ artykułu przedstawiono kwestie

¹ J. Będźmirowski, *Aspekty polityczne kształcenia oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych i ich rola w budowaniu systemu bezpieczeństwa morskiego pań-*

kształcenia i szkolenia oficerów PMW w Wielkiej Brytanii i Francji w okresie międzywojennym, w niniejszej – kształcenie ich w Wielkiej Brytanii w czasie wojny, natomiast w części III zostanie przedstawione kształcenie oficerów Marynarki Wojennej (MW) w uczelniach w Związku Radzieckim i NRD, ze względu na udział MW PRL w działaniach w ramach Zjednoczonej Floty Bałtyckiej (do 1991 r.)

We wszystkich tych okresach to polityka decydowała o tym, gdzie, kiedy, ilu i w jakich specjalnościach kształcono i szkolono oficerów PMW. Dlaczego? Otóż liczone na wymierne korzyści dotyczące budowania lub otrzymania okrętów, wynikające z preferencyjnych kredytów czy „dopasowania” potencjału sił morskich do oczekiwań sojusznika celem realizacji określonych zadań na rzecz bezpieczeństwa.

Polska Marynarka Wojenna w Wielkiej Brytanii.

Kształcenie oficerów

Wydarzenia z końca 1938 r. utwierdziły polskie władze i środowiska polityczne, że największym zagrożeniem są Niemcy. Eskalacja żądań w stosunku do Polski nastąpiła z miesiąca na miesiąc. W ich efekcie, wiosną 1939 r., Julian Ginsbert, wysłał do szefa Sztabu Głównego WP memoriał pt. „Rozstrzygnięcie leży na Bałtyku”, w którym stwierdził: „Polska od Bałtyku odepchnąć się nie da”. Liczył, że strona polska otrzyma wsparcie od floty brytyjskiej i francuskiej. Zapewne nie miał dostępu do wszystkich informacji. Pomimo zaangażowania się polskiej dyplomacji w działania na rzecz zmiany stanowiska Brytyjczyków co do wsparcia polskiej floty wojennej na Bałtyku w przypadku konfliktu zbrojnego z Niemcami, niestety nie uzyskano zrozumienia. Admiralicja Brytyjska nie zamierzała wprowadzać swoich okrętów na wody Bałtyku².

W krajach zachodnich zaczęto analizować pogarszającą się sytuację polityczno-militarną na kontynencie europejskim (zajęcie Austrii, Czechosłowacji³). Jeden z polityków brytyjskich (ambasador w Warszawie) sir Howard Kennard, w marcu 1939 r. na temat polsko-brytyjskiej współpracy wojskowej powiedział: „[...] interesujący i dodający otuchy jest pogląd Admiralicji, która uważa, że Polska będzie po

---

stwa w XX wieku. Część I: Dwudziestolecie międzywojenne, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2019, nr 3. s. 213–230.

² Szerzej zob.: J. Będźmirowski, *Marynarka wojenna w polskiej polityce zagranicznej 1918–1947*, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk 2012; *idem*, *Blaski i cienie współpracy polskiej Marynarki Wojennej z Royal Navy w okresie międzywojennym*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni” 2018, nr 33.

³ Wielka Brytania, Francja i pozostałe państwa europejskie pozwoliły Hitlerowi włączyć do III Rzeszy Austrię, a następnie „dzielną” Wielką Brytanię i „oddany przyjaciel” Francję, obawiając się Niemiec, zmusiły Czechosłowację do przekazania części terytorium (konferencja monachijska). Wkrótce potem cała Czechosłowacja została zajęta przez hitlerowskie państwo. O tym, że wymienione „potęgi” bały się Hitlera, zaświadcza wypowiedź jednego z największych nieudaczników życia politycznego Wielkiej Brytanii, premiera Neville’a Chamberlaina: „Znacznie lepiej byłoby, gdyby Wielka Brytania «pracowała razem» ze swymi rywalami i w ten sposób ułatwiała międzynarodową wymianę towarową i regulację sporów międzynarodowych w najróżniejsze sposoby dla wspólnego dobra”, B. Simms, *Taniec mocarstw. Walka o dominację w Europie od XV do XXI wieku*, tłum. J. Szkudliński, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2015, s. 398; A. Eden, *Pamiętniki 1923–1938*, t. 1: *W obliczu dyktatorów*, tłum. J. Meyszowicz, PAX, Warszawa 1970.

naszej stronie w wypadku wojny"⁴. Ta wypowiedź nie była szczera, nie dawała jakiegokolwiek szans na pomoc ze strony brytyjskiej, chodziło tylko o to, aby strona polska nie podjęła żadnych działań na rzecz zbliżenia z Niemcami, co mogłoby zachęcić Adolfa Hitlera do uderzenia na Europę Zachodnią. Dlatego też, w tym samym czasie, jeden z najgorszych premierów brytyjskich, Arthur Neville Chamberlain, oświadczył, że strona brytyjska udziela gwarancji Polsce⁵. Aby pokazać Hitlerowi, jak poważnie traktowana jest Polska, po wizycie Józefa Becka w Londynie, Adam Koc z dumą poinformował, że „cała flota i lotnictwo Imperium Brytyjskiego stoi za nami”⁶. Natomiast przywołany wcześniej premier brytyjski w wypowiedzi zamieszczonej w bardzo opiniotwórczym brytyjskim dzienniku „The Times” stwierdził: „Nie ma mowy o gwarancji granic, a gwarancje dotyczą niepodległości”⁷. Najciekawsze było to, że polska opinia publiczna przyjęła to z entuzjazmem, co świadczyło o niskim poziomie wykształcenia politycznego Polaków.

Brytyjczycy w dalszym ciągu obawiali się, że Polska może wejść w porozumienie z Hitlerem, dlatego w celu pokazania Polakom, że troszczą się o ich bezpieczeństwo, w maju 1939 r. do Warszawy przybyła delegacja reprezentująca Admiralicję Brytyjską. W spotkaniu uczestniczyli m.in. szef Sztabu Wojska Polskiego (WP), szef Kierownictwa Marynarki Wojennej (KMW), szef sztabu Lotnictwa. Po raz kolejny wróciła sprawa wejścia brytyjskich okrętów na Bałtyk i ponownie reakcja delegacji brytyjskiej była negatywna⁸.

W ostatnim dniu rozmów szef delegacji brytyjskiej kmdr H.B. Rawlings zapytał szefa KMW, czy zakładają w momencie wybuchu konfliktu zbrojnego z Niemcami skorzystanie z baz na terenie Wielkiej Brytanii – odpowiedź była twierdząca. Dotyczyło to trzech kontrtorpedowców, które w określonym terminie miały udać się do Wielkiej Brytanii. Pomimo pewnych negatywnych opinii ze strony Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych oraz szefa Sztabu Głównego WP⁹, decyzję zaakceptowano i 30 sierpnia 1939 r. okręty udały się do portów brytyjskich.

W kraju przystąpiono do dopracowania planów „Rurka” i „Worek”, które we wrześniu 1939 r. nie zostały zrealizowane z różnych względów¹⁰.

⁴ T. Skinder-Suchcitz, *Rok 1939. Polsko-brytyjska polityka morską*, Oficyna Wydawnicza Adiutor, Warszawa–Londyn 1997, s. 5. Główne tezy porozumienia marcowego 1939 r. przedstawił S. Newman, *March 1939. The British guarantee to Poland*, Clarendon Press, Oxford 1976.

⁵ Szerzej zob. J. Tebinka, *Polityka zagraniczna Wielkiej Brytanii i Francji – od appeasementu do powstrzymania*, [w:] *Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków*, red. S. Dębski, M. Narinski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2009, s. 214–215.

⁶ S. Żerko, *Stosunki polsko-niemieckie 1938–1939*, Instytut Zachodni, Poznań 1998, s. 304–305.

⁷ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), sygn. All/118, Raport polityczny nr 9/2 Ambasady w Londynie, s. 926.

⁸ Szerzej zob. J. Będziński, *Marynarka wojenna...*, s. 131–136.

⁹ Sztab Główny WP powstał 22 grudnia 1928 r. po przekształceniu Sztabu Generalnego WP. Wraz ze zmianą nazwy dokonano korekty jego organizacji oraz zadań. Procesy z tym związane oraz zadania w okresie międzywojennym przedstawiono w: *Sztab Generalny (Główny) Wojska Polskiego 1918–2003*, red. T. Panecki, F. Puchała, J. Szostak, Bellona Warszawa 2003.

¹⁰ Powyższą problematykę omówił m.in. A. Makowski, *Obrona morską Wybrzeża we wrześniu 1939 r. Próba oceny*, „Imponderabilia. Biuletyn Piłsudczykowski” 2010, nr 1; *idem*, *Dywizjon okrętów podwodnych Polskiej Marynarki Wojennej w kampanii wrześniowej. Ocena operacyjno-taktycznego użycia*, mps w posiadaniu autora.

Kiedy w Polsce przybywała wspomniana delegacja brytyjska, do Paryża udał się minister spraw wojskowych gen. Tadeusz Kasprzycki. W tych rozmowach ze stroną francuską poruszono także sprawę współdziałania flot wojennych, a strona polska oczekiwała potwierdzenia, że Francja skieruje swą flotę wojenną na Bałtyk. Odpowiedzi były wymijające – tak jak ze strony brytyjskiej – Francuzi zastaniali się specyfiką Bałtyku, który po wybuchu wojny stanie się akwenem zamkniętym. Tym samym udział francuskiej floty wojennej w działaniach na Bałtyku był nierealny. W związku z taką sytuacją nie pozostało nic innego, jak przystąpić do planowania działań w oparciu o własne siły.

Na podstawie danych obrazujących potencjał sił morskich na Bałtyku, potencjał „wspierających” stronę polską Brytyjczyków i Francuzów przewyższał pod względem liczebności siły ZSRR i Niemiec. Należy podkreślić, że niemiecka flota wojenna była najnowocześniejsza, ponieważ jej budowa rozpoczęła się w 1935 r. Strona radziecka też dokonała istotnej modernizacji okrętów Floty Bałtyckiej. Pojawienie się na Bałtyku okrętów brytyjskich i francuskich mogłoby w pewien sposób zmusić ewentualnych przeciwników do uwzględnienia w swoich planach nowej rzeczywistości. Niestety tak się nie stało¹¹.

Tabela 1. Floty wojenne państw sojuszniczych i jej przeciwników w basenie Morza Bałtyckiego w 1939 r.

Francja (potencjał całkowity)	Wielka Brytania (potencjał całkowity)	Polska (potencjał całkowity)	Niemcy (potencjał całkowity)	ZSRR (Flota Bałtycka)
1 lotniskowiec 7 pancerników 21 krążowników (liniowych, ciężkich, lekkich) 70 kontrtorpedowców (dużych i innych typów) 21 torpedowców 77 okrętów podwodnych 46 dużych trałowców	15 okrętów liniowych 61 krążowników (ciężkich i lekkich) 7 lotniskowców 181 kontrtorpedowców 81 torpedowców 59 okrętów podwodnych 89 trałowców, kanonierek i małych eskortowców	4 kontrtorpedowce 1 stawiacz min 5 okrętów podwodnych 6 trałowców	4 pancerniki (stare pancerniki, pancerniki kieszonkowe) 11 krążowników (liniowych, ciężkich, lekkich) 44 kontrtorpedowce (w tym małe kontrtorpedowce) 18 torpedowców 59 okrętów podwodnych 38 trałowców i kutrów trałowych	4 krążowniki 21 kontrtorpedowców 18 torpedowców 21 trałowców 23 okręty podwodne

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *All the World's Fighting Ships 1922–1946*, Conway Maritime Press, London 1995; D. Wragg, *Wojna brytyjsko-francuska 1940. Zatopić Francuzów!...*, tłum. J. Majszczyk, Bellona, Warszawa 2011, s. 53, 70, 75.

Wybuch wojny obnażył wszystkie niedoskonałości związane z bezpieczeństwem morskim Polski. Nie tylko nie posiadaliśmy odpowiedniej liczby okrętów, ale pozostaliśmy sami. Nie zrealizowano przygotowywanych planów, z wyjątkiem

¹¹ J. Będźmirowski, *Marynarka wojenna...*, tabela nr 9, s. 191.

planu „Peking” – wyjścia okrętów do Wielkiej Brytanii. Załogi okrętów, szczególnie podwodnych, nie wytrzymały napięcia psychicznego, co skutkowało dziwnymi reakcjami ich dowódców, brakiem walki i internowaniem w Szwecji (z wyjątkiem „Wilka” i „Orła”).

Tabela 2. Porównanie flot wojennych Polski i Niemiec na Morzu Bałtyckim we wrześniu 1939 r.

Klasa okrętu	Kriegsmarine (liczba okrętów)	Polska flota wojenna (liczba okrętów)
okręty liniowe (szkolne)	2	0
krążowniki	4	0
okręty artyleryjskie (duże/male)	6 (2/4)	4 (1*/3**)
niszczyciele i torpedowce	20	1
ścigacze	9	0
trałowce (w tym kutry trałowe)	24 (14)	6 (0)
ogółem	65	11

* ze względu na zadanie, jakie realizował w kampanii wrześniowej, ORP „Gryf” może być uznany za okręt artyleryjski; ** do tej klasy zaliczono kanonierki oraz okręt szkolny artyleryjski „Mazur”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: S. Ordon, *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918–1939. Problemy prawne i ekonomiczne*, Wydawnictwo Morskie, Gdynia 1966, s. 287.

Plan „Peking” w dalszym ciągu jest uważany za najbardziej kontrowersyjny. Jednak fakty z przebiegu działań na Bałtyku potwierdzają słuszność tej decyzji. Bez własnego lotnictwa, przy całkowitym panowaniu w powietrzu lotnictwa niemieckiego, nie udało się zapobiec zatopieniu tych okrętów.

Polska Marynarka Wojenna po przegranej kampanii na Bałtyku nie skapitulowała, walczyła do końca wojny – odnosząc również pewne sukcesy – u boku floty brytyjskiej. Po wrześniu 1939 r. losy oficerów, podoficerów i marynarzy PWM były bardzo różne. Niektórym udało się przedostać do Francji, inni przez Szwecję dotarli do Wielkiej Brytanii, niektórzy znaleźli się w rękach Armii Czerwonej.

Na terenie Francji ukonstytuował się polski rząd, na czele którego stanął gen. Władysław Sikorski. W czasie kiedy we Francji wśród Polaków trwały rozgrywki personalne dotyczące tego, kto i jakie stanowisko obejmie w rządzie czy też w instytucjach wojskowych, na Wyspach Brytyjskich znajdowały się już okręty PMW przybyłe w ramach wspomnianego planu „Peking”. 7 października kadm. Jerzy Świrski¹² zameldował się u gen. Sikorskiego i ponownie otrzymał stanowisko szefa

¹² Szef KMW kontradmirał Jerzy Świrski, którego uznać należy za świetnego administratora (taka rolę będzie pełnił również w Wielkiej Brytanii), dowódca Floty, od lipca 1939 r. również dowódca Morskiej Obrony Wybrzeża, wysmienity szkoleniowiec, oraz kontradmirał Xawery Czernicki, szef Służb KMW – zastępca szefa KMW, wysokiej klasy specjalista okrętowiec, mechanik – byli to oficerowie, którzy – jak już wcześniej wspomniałem – przybyli do PMW z flot państw zaborczych. Niestety w okresie międzywojennym żaden z nich nie ukończył studiów wojskowych we francuskich uczelniach wojskowych ani też kursów operacyjno-taktycznych we francuskich ośrodkach szkoleniowych czy w Szkole Podchorążych MW, realizującej tego typu kursy w latach 30. XX w. Ich wiedza i doświadczenie morskie obejmowało to, co realizowało się w okresie I wojny światowej. Brak do-

KMW. Świrski przekroczył granicę polsko-rumuńską 17 września 1939 r. wraz z rodziną, meblami i w towarzystwie najwyższych oficerów WP wraz z dzielnym Wodzem Naczelnym marszałkiem Edwardem Rydzem-Śmigłym¹³. Ci, którzy mieli dowodzić, pierwsi uciekli z pola bitwy. Dobór odpowiednich ludzi jest ważny, nie można wyznaczać na takie stanowiska osób niemających pojęcia o dowodzeniu operacyjnym czy strategicznym. Legitymacja partyjna lub kierowanie się sympatiami partyjnymi przynoszą takie efekty.

Wśród tych, którzy dotarli do Francji, byli marynarze, którzy przybyli tam trasą wiodącą przez Węgry i Rumunię¹⁴. Przybył też szef KMW kadm. Jerzy Świrski, a także szef sztabu kmdr Karol Korytowski oraz kilku oficerów, którzy przekroczyli granicę polsko-rumuńską w nocy z 17 na 18 września. Prawdopodobnie zostaliby internowani, ale dzięki pomocy kmdra Stanisława Rymaszewicza udało się te osoby wyposażyć w dokumenty i udali się do Francji¹⁵.

świadczania w tzw. obszarze dowodzenia bojowego mógł mieć przełożenie na pewne błędne decyzje związane z realizacją określonych przedsięwzięć we wrześniu 1939 r. J.W. Dyskant wskazuje na szereg wydarzeń świadczących o braku wiedzy na temat nowoczesnych zasad prowadzenia morskich działań wojennych, które „przezwyciężono” w czasie wojny domowej Hiszpanii (zmasowane naloty na zespoły floty i ich bazy, a także prowadzenie nieograniczonej wojny podwodnej na trasach żeglugowych). Zob. J.W. Dyskant, *Przygotowanie Polskiej Marynarki Wojennej do wojny i jej przebieg na Wybrzeżu we wrześniu 1939 r. (wybrane problemy)*, [w:] *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918–1939 (w świetle najnowszych ustaleń badawczych)*, materiały z sympozjum naukowego 7 grudnia 1994 r., Gdynia 1995, s. 44.

¹³ Wybór Rydza-Śmigłego był pewnym zaskoczeniem dla analityków ówczesnej polskiej sceny politycznej. Liczono, że schedę po Piłsudskim przejmie gen. Kazimierz Sosnkowski. Niestety Piłsudski pamiętał jego negatywny stosunek do zamachu majowego i dlatego Sosnkowski popadł w niełaskę. Część polityków uważała, że ogromne szansę na objęcie stanowiska GISZ miał płk Walery Ślawek, ale prawdopodobnie otoczenie E. Rydza-Śmigłego przekonało Piłsudskiego, że Ślawek nie posiada autorytetu. Rydz-Śmigły nie był znany poza wojskiem, dlatego też uruchomiono specjalną kampanię, by wzmocnić jego autorytet. Premier Felicjan Ślawoj Składkowski na polecenie prezydenta RP wydał 13 lipca 1936 r. okólnik określający Rydza-Śmigłego „pierwszą osobą” po Prezydencie RP – mimo że zgodnie z konstytucją kwietniową z 1935 r. drugą osobą w Polsce był marszałek Senatu. To, że Rydz-Śmigły był człowiekiem, który potrafił podporządkować sobie prezydenta i premiera, potwierdził szef brytyjskiego Imperialnego Sztabu Generalnego William Edmund Ironside, który w sierpniu 1939 r. przyjechał do Polski i ocenił: „Prezydent jest tylko marionetką i wie o tym. Premier nigdy się nie pojawia. Dwóch ludzi ma całą władzę w swoich rękach: są to minister spraw zagranicznych, pułkownik Beck, i marszałek Śmigły-Rydz”. E. McGilvray, *Polski rząd na uchodźstwie*, tłum. Z. Kaleta, Świat Książki, Warszawa 2011, s. 41.

¹⁴ Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie (dalej: AIPiMS), MAR.A.II.13/2, Załącznik do zeszytu ewidencyjnego według instrukcji MSWojsk, L.dz. 310-145/39, Henryk Eibel; Archiwum Ministry of Defence, Hayes, Wielka Brytania (dalej: MoD), Polish 6452, Sheets 21, Zeszyt ewidencyjny Podjazd-Morgenstern Tadeusz, s. 14. Powyższą problematykę poruszył m.in. M. Szczurowski, *Polscy jeńcy wojenni i internowani z kampanii wrześniowej 1939 roku w świetle ówczesnego prawa międzynarodowego*, [w:] *Polski wrzesień 1939 roku – wojna na dwa fronty*, materiały na Międzynarodową Konferencję Naukową pod red. A. Felchnera, Wydawnictwo Filii Kieleckiej WSP, Piotrków Trybunalski 1999, s. 243–273.

¹⁵ Archiwum Muzeum Marynarki Wojennej (dalej: AMMW), sygn. 34, S. Rymaszewicz, *Polska Marynarka Wojenna od września 1939 do marca 1947*, s. 12–15; por. D. Nawrot, *Marynarze z Camp de Coëtquidan*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 3, s. 130.

Szef KMW, zaraz po objęciu stanowiska, podjął działania na rzecz ogłoszenia zaciągu ochotniczego do PMW na terenie Francji, na co uzyskał zgodę w grudniu 1939 r., na podstawie podpisanej polsko-francuskiej umowy¹⁶.

Zgodnie z umową wyznaczono miejsce zborne oraz ośrodek szkoleniowy w Cöetquidan, pomiędzy Rennes i St. Nazaire¹⁷. Proces szkolenia zakończył się 20 kwietnia 1940 r., a 21 kwietnia żołnierze złożyli przysięgę. Dwa dni później, 23 kwietnia, 329 marynarzy zostało zaokrętowanych na statek, który przewiózł ich do Wielkiej Brytanii. Zostali przyjęci na ORP „Gdynia” w Plymouth, gdzie rozpoczęli kursy specjalistyczne, a po ich ukończeniu zostali zaokrętowani na jednostkach PMW.

W czasie gdy na terytorium Francji reaktywowano KMW i uruchomiono prace na rzecz pozyskiwania ochotników do służby na okrętach PMW, w Wielkiej Brytanii podobne działania realizował attaché morski kmdr Tadeusz Stoklasa. To dzięki jego zabiegom i rozmowom przeprowadzonym z oficerami Admiralicji Brytyjskiej udało się pozyskać statek SS „Kościuszko”, który przemianowano następnie na ORP „Gdynia”. Celem usprawnienia wszelkich spraw dotyczących przyjmowania przybywających polskich marynarzy, a także wdrażania szkolenia specjalistycznego w Szkole Podchorążych MW, pod koniec października do Londynu przybył szef KMW. Został on przyjęty przez gen. Mieczysława Norwid-Neugebauera, a następnie spotkał się z Pierwszym Lordem Admiralicji Winstonem Churchillem, szefem Imperialnego Generalnego Sztabu gen. Wiliamelem Edmudem Ironside'em i innymi dowódcami.

Wspomniana wizyta szefa KMW miała m.in. na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jak Brytyjczycy oceniają dotychczasowy udział okrętów PMW w działaniach na rzecz bezpieczeństwa morskiego tego państwa. Oceny okazały się nad wyraz wysokie, co znalazło potwierdzenie w notatce sporządzonej przez szefa KMW po powrocie z Londynu:

Admiralicja angielska jest zachwycona naszą marynarką wojenną (ostatni wyczyn „Orła”) i chce ją koniecznie mieć u siebie i dbać o nią. Gen. Ironside wyraził mi swe uznanie. [...] Admiralicja angielska będzie bardzo niezadowolona, jeśli Francuzi będą brać udział w utrzymaniu i rozwoju naszej Marynarki¹⁸.

W ramach korzystania z dotychczasowej „gościnności” na Wyspach najważniejszym zadaniem było przekonanie Admiralicji Brytyjskiej do przyjęcia polskich okrętów szkolnych stojących w Casablance, a także personelu PMW, który przybywał z kontynentu. W dniu 18 listopada 1939 r. została podpisana tzw. umowa polsko-brytyjska w sprawie utworzenia Polskiej Marynarki Wojennej w Wielkiej Brytanii. Sporządzono ją w dwóch egzemplarzach w języku angielskim, a podpisy złożyli: ambasador Polski w Londynie Edward Raczyński i sir Alexander Cadogan, podsekretarz stanu w Foreign Office. Treść tego dokumentu ustalała zasady

¹⁶ AIPiMS, MAR.A.IV.2, Zaciąg ochotniczy do Marynarki Wojennej na terenie Francji 29 II – 2 III 1940 r. O przebiegu tej rekrutacji pisał m.in. D. Nawrot, *Marynarze z...*, s. 129–134.

¹⁷ Proces szkolenia przedstawił R. Natęcz-Tymiński, *„Żagle staw, banderę spuść!”*, Muzeum Marynarki Wojennej, Gdynia 1999 oraz D. Nawrot, *Marynarze z...*, s. 135–136.

¹⁸ Cyt. za: T. Skinder-Suchcitz, *op. cit.*, s. 170.

funkcjonowania polskich okrętów w zespołach brytyjskich, zasady rozliczania finansowego, wyposażania, przezbrajania, remontów stoczniowych oraz szkolenia¹⁹.

W maju 1940 r. rozwój sytuacji militarnej we Francji spowodował, że zaczął się pojawiać problem ewakuacji polskiego rządu do Wielkiej Brytanii. Nieformalnie przeniósł się on do Londynu już w końcu czerwca. Opuszczanie kontynentu nie przebiegało w taki sposób, jakby sobie tego życzył gen. Sikorski. W trakcie spotkania z szefem KMW zarzucił mu brak wiedzy na temat liczby okrętów PMW mającej uczestniczyć w ewakuacji, a także brak znajomości portów, z których ma się odbywać ewakuacja.

Porozumienia z 18 listopada i 3 grudnia 1939 r. (gdym podpisano dodatki, tajny protokół do umowy listopadowej, dotyczący warunków dzierżawy okrętów brytyjskich dla PMW) obydwie strony realizowały przez cały okres wojny. Na podstawie tych porozumień i ustaleń międzyrządowych, z dniem 29 grudnia 1939 r. KMW zostało przeniesione do Londynu²⁰. Polskie okręty zostały podporządkowane brytyjskim zespołom. W związku z tym, że u Brytyjczyków obowiązywała „zasada ograniczonego zaufania”, już we wrześniu 1939 r. zaokrętowano na pokładach kontrtorpedowców brytyjskie grupy łącznikowe, uzasadniając to nieznaną przez załogi polskich okrętów²¹. W skład grupy łącznikowej wchodził oficer i kilku marynarzy o specjalnościach radiotelegrafista i sygnalista, a później wraz z instalowaniem sprzętu radarowego i hydroakustycznego (o zasadach instalowania tych urządzeń w dalszej części) dołączyli radarzyści i tzw. podsłuchowcy (hydroakustycy). Zadaniem grup łącznikowych, oprócz zabezpieczenia sprawnej łączności pomiędzy okrętami w morzu a dowództwem zespołu na lądzie (w języku angielskim), był nadzór nad tajnymi kodami sygnałowymi i mapami morskimi, na których oznaczone były własne pola minowe, a także stanowiska artylerii nadbrzeżnej²².

Kolejnym obszarem uwzględnionym we wspomnianych umowach polsko-brytyjskich dotyczących PMW były remonty i wyposażenie polskich okrętów. W punkcie 4 dokumentu z 18 listopada 1939 r. czytamy:

obecne wyposażenie i uzbrojenie okrętów polskiego oddziału morskiego będzie utrzymywane pod warunkiem, że uzupełnienia będą mogły być zapewniane ze źródeł znajdujących się w dyspozycji sprzymierzonych. W razie potrzeby

¹⁹ Protokół jest cytowany w wielu publikacjach dotyczących tego okresu w dziejach PMW, natomiast pełne brzmienie tego dokumentu znajduje się w: *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej. Zbiór dokumentów*, red. T. Cieślak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965, s. 121–123.

²⁰ AIPiMS, Akta KMW, sygn. R.115, Dziennik Zarządzeń szefa KMW nr 3, z 27.12.1939 r., s. 23–26.

²¹ Już w trakcie spotkania, które miało miejsce 4 września 1939 r., w którym uczestniczył dowódca dywizjonu niszczycieli kmdr por. Roman Stankiewicz, z przedstawicielami Admiralicji Brytyjskiej, min. Winston Churchill i admirałem Martinem Dunbar-Nasmittem, zapadła decyzja o skierowaniu grup łącznikowych na polskie okręty wojenne znajdujące się lub przybywające do portów brytyjskich. Zob. J. Kowalski, „*Błyskawica*” – *opowieść marynarska według relacji bosmanmata Zdzisława Dudkiewicza*, Wydawnictwo Zachodnie i Morskie, Poznań 1949, s. 9; W. Kodrębski, *Jak polskie kontrtorpedowce dotarły do Anglii*, „*Nasze Sygnały*” (Londyn) 1941, z. 10, s. 28–46.

²² AMMW, sygn. 142, Relacja M. Borowski, *Moja służba w Marynarce Wojennej w latach 1911–1950*, s. 86.

wyposażenie to czy uzbrojenie może być zastąpione przez typ przyjęty w marynarce brytyjskiej, ale tylko za zgodą polskich władz morskich²³.

Innym zobowiązaniem strony brytyjskiej w stosunku do PMW były kwestie szeroko rozumianego kształcenia i szkolenia kadr dla jej potrzeb. W artykule 5 wspomnianej umowy zapisano, że strona polska będzie mogła dla własnych potrzeb uruchomić ośrodek szkoleniowy, w miejscu wskazanym przez Brytyjczyków.

Prace związane z uruchomieniem Szkoły Podchorążych Marynarki Wojennej (SPMW) trwały do końca stycznia 1940 r., kiedy zaczęły funkcjonować jej trzy wydziały (tak jak w Polsce w latach 30.): Wydział Morski, Wydział Techniczny i Wydział Administracyjny. Jedynym mankamentem był brak odpowiedniej bazy dydaktycznej do realizacji zajęć na Wydziale Technicznym, dlatego też po wielu zabiegach udało się nawiązać współpracę z brytyjską uczelnią politechniczną Royal Navy Engineering College w Keyham²⁴. Natomiast słuchacze pozostałych dwóch wydziałów uczestniczyli w zajęciach na ORP „Gdynia”. Ze względu na rosnące w stosunkowo szybkim tempie straty tonażu podczas bitwy o Atlantyk, zapadła decyzja o oddaniu ORP „Gdynia” marynarce handlowej. Natomiast załogę oraz zaokrętowanych podchorążych w czerwcu 1941 r. umieszczono w gmachu byłej szkoły w Devonport, nazywając ją odtąd „Polish Naval Barracks”. W drugą rocznicę przystąpienia Wielkiej Brytanii do wojny, 3 września 1941 r., we wspomnianym ośrodku odbyła się pierwsza wojenna promocja absolwentów SPMW. Kilka miesięcy później, z początkiem 1942 r., Szkoła została podporządkowana Komendzie Morskiej „Południe” w Plymouth.

Nie uległ zmianie kształt studiów, który funkcjonował do końca 1943 r. Tak jak w okresie międzywojennym, tak i teraz program kształcenia podchorążych uwzględniał zajęcia teoretyczne oraz praktyki morskie. O ile przed wojną praktyki można było planować i w planie studiów uwzględniać, tak w nowej rzeczywistości już tak łatwo nie było. Otóż terminy praktyk na okrętach były skorelowane z wychodzeniem ich w morze na realizację przedsięwzięć bojowych. A więc podchorążowie stanowili wzmocnienie załóg okrętów, byli przypisani do organizacji bojowej okrętu i realizowali precyzyjnie określone zadania. Warto podkreślić, iż liczba wyjść okrętów z portu nie zawsze odpowiadała liczbie powrotów. Podchorążowie odbywali praktyki m.in. na HMS „King George V”, „Queen Elizabeth”, „Rodney”, „Nelson (pancernik)”, „Suffolk” (ciężki krążownik), „Hood” (krążownik liniowy) czy ORP „Orkan”. Podczas tych praktyk, które były jednocześnie zadaniami bojowymi, zginęło kilku podchorążych²⁵.

Admiralicja Brytyjska wyraziła zgodę nie tylko na prowadzenie typowego kształcenia oficerów w SPMW i Szkole Podchorążych Rezerwy Marynarki Wojennej (SPRMW), ale także na udział oficerów, podoficerów i marynarzy we wszelkiego rodzaju szkoleniach organizowanych dla załóg okrętowych przez Royal Navy w jej ośrodkach szkoleniowych. Głównie dotyczyły one obsługi nowego sprzętu i uzbrojenia instalowanego na okrętach brytyjski i polskich. Kursy te, w zależności od sprzętu, trwały od kilku tygodni do kilku miesięcy. Niektóre kończyły się praktykami,

²³ *Sprawa Polska w czasie drugiej wojny światowej...*, s. 121–122.

²⁴ *Ibidem*, s. 23.

²⁵ W. Troman, *O PMW w publikacjach brytyjskich*, „Nasze Sygnały” 1998, nr 184, s. 45.

które odbywały się na okrętach posiadających zainstalowany już dany sprzęt lub uzbrojenie. Łącznie kursy specjalistyczne w czasie II wojny światowej w ośrodkach szkoleniowych w Wielkiej Brytanii ukończyło 50 oficerów, 156 podoficerów i około 120 marynarzy służby zasadniczej²⁶.

O tym, że SPMW interesowali się przedstawiciele Admiralicji Brytyjskiej, rządu brytyjskiego oraz polskiego, świadczą wizyty znakomitych gości. 8 grudnia 1939 r. na pokładzie ORP „Gdynia” był król Jerzy VI w towarzystwie głównodowodzącego bazą morską w Plymouth. Z początkiem kolejnego roku w Szkole przebywał szef KMW kontradmirał Jerzy Świrski wraz z Pierwszym Lordem Admiralicji Brytyjskiej Winstonem Churchillem, a w maju 1940 r. – księżna Kentu, Marina. W październiku tego roku SPMW odwiedził prezydent RP Władysław Raczkiewicz²⁷.

Z początkiem 1943 r. pojawiły się problemy z rekrutacją. Występowały ogromne braki w pozyskiwaniu kandydatów na oficerów PMW²⁸, a potrzeby wzrastały. W takiej sytuacji KMW musiało podjąć stosowne działania, celem zapełnienia luki kadrowej wśród oficerów morskich. Zasadniczo trzeba było uporać się z dwoma problemami: uzupełnić braki kadrowe wśród oficerów, wynikające z ponoszonych strat, oraz szybko obsadzić stanowiska oficerskie na okrętach PMW otrzymanych od Admiralicji Brytyjskiej w ramach dzierżawy, co wymagało skrócenia procesu kształcenia podchorążych – przejścia na system wojenny.

Zgodnie z porozumieniami z listopada 1939 r., na podstawie zarządzenia Naczelnego Wodza gen. Kazimierza Sosnkowskiego (objął to stanowisko po śmierci gen. Sikorskiego), które ukazało się 2 sierpnia 1943 r., szef KMW wiceadmirał J. Świrski powołał Szkołę Podchorążych Rezerwy MW. Szkoła ta funkcjonowała równolegle i w oparciu o bazę dydaktyczną SPMW. Miała ona również strukturę trójwydziałową i od 1 września 1943 r. mieściła się w Obozie Szkolnym MW w Bickleigh (Devonshire)²⁹. Już 1 października 1943 r. rozpoczęło się szkolenie kandydatów na

²⁶ Szerzej zob. m.in.: *Kadry morskie Rzeczypospolitej*, t. II: *Polska Marynarka Wojenna*, cz. I: *Korpus oficerów 1918–1947*, red. J.K. Sawicki, Wyższa Szkoła Morska, Gdynia 1996; S.M. Piaskowski, *Kroniki Polskiej Marynarki Wojennej 1918–1946*, t. 2, Albany, NY 1983; W. Pater, *Ze studiów nad personelem Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1939–1947*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” 1999, nr 16; B. Karnicki, *Marynarski worek wspomnień*, Oficyna Wydawnicza Finna, Warszawa 1987; W. Kon, *Przy angielskim nadbrzeżu*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1974; Z. Wojciechowski, *Szkolenie personelu Marynarki Wojennej w latach 139–1945*, „Przegląd Morski” 1992, nr 2; *idem*, *Szkoła Podchorążych Marynarki Wojennej w latach II wojny światowej (świetle sprawozdania jej komendanta – kmdr. por. Wojciecha Franckiego)*, „Przegląd Morski” 1993, nr 3; A. Komorowski, D. Nawrot, J. Przybyłski, *Absolwenci uczelni Polskiej Marynarki Wojennej 1922–1995*, Wydawnictwo Akademii Marynarki Wojennej, Gdynia 1998; J. Będźmirowski, *Szkolenie oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych 1919–1989*, „Przegląd Morski” 1999, nr 12; *idem*, *Wojska łączności i obserwacji Marynarki Wojennej w latach 1919–1964*, mps, niepublikowana praca doktorska, Wojskowy Instytut Historyczny w Warszawie, 1993.

²⁷ A. Komorowski, J. Będźmirowski, *Polish Naval Academy*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2000, s. 12; J. Będźmirowski, *Morskie szkolnictwo wojskowe w Polsce jako komponent systemu bezpieczeństwa państwa. Od niepodległości do transformacji ustrojowej*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2008, s. 65.

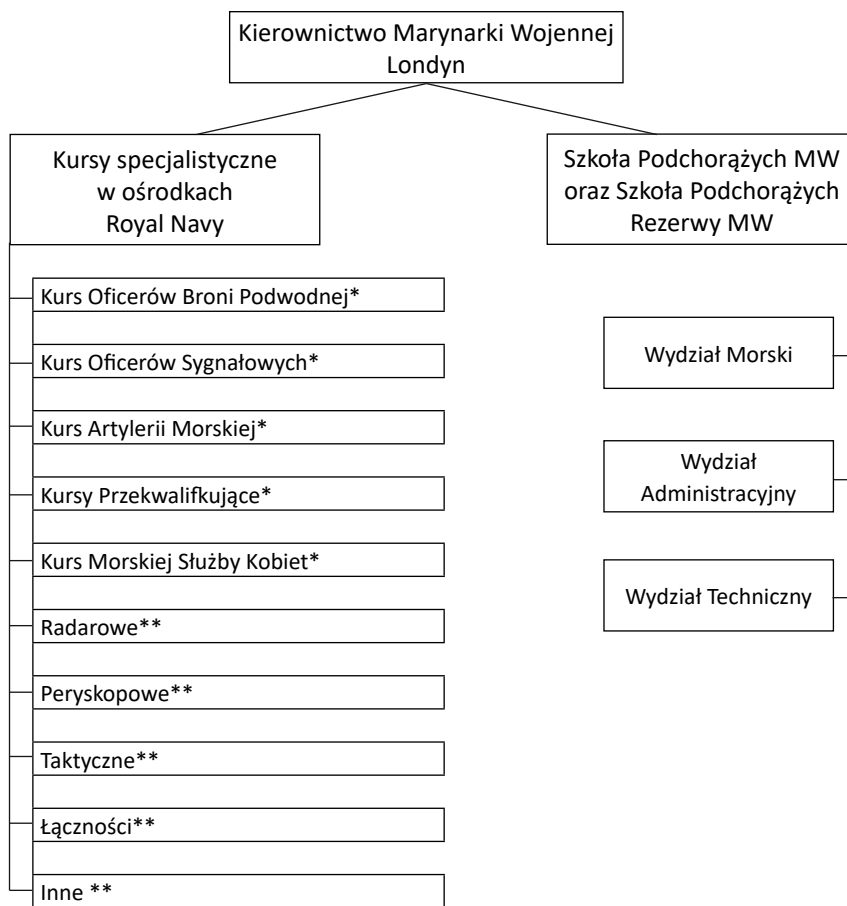
²⁸ Szerzej zob. m.in. S.M. Piaskowski, *op. cit.*, t. 3, s. 85; D. Nawrot, *Korpus oficerski Marynarki Wojennej II Rzeczypospolitej*, Bellona, Warszawa 2005, s. 276–277.

²⁹ A. Komorowski, J. Będźmirowski, *75 lat uczelni Polskiej Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 1997, s. 13.

podchorążych rezerwy. Natomiast od połowy 1944 r. SPRMW przejmowania stopniowo wszystkie funkcje SPMW, tym samym stając się jedyną szkołą kształcąca oficerów dla potrzeb PMW. Kolejne wydarzenie w dziejach SPRMW dotyczyło przeniesienia jej do Okehampton, gdzie został zlokalizowany cały polski Obóz Szkolny MW noszący nazwę ORP „Bałtyk” (na wzór brytyjski nadawano nazwy od nazw okrętów).

Kształcenie oficerów na potrzeby PMW na terenie Wielkiej Brytanii trwało do 1 grudnia 1946 r., kiedy rozwiązano PMW w Wielkiej Brytanii. W latach 1939–1946 mury SPMW i SPRMW opuściło 132 oficerów³⁰.

Rys. 1. System kształcenia oficerów PMW w latach 1939–1946 w Wielkiej Brytanii

* Kursy organizowane przez PMW w ośrodkach Royal Navy; ** Kursy organizowane przez Admiralicję Brytyjską

Źródło: opracowanie własne na podstawie: S.M. Piaskowski, *Kroniki Polskiej Marynarki Wojennej 1918–1946*, t. 2, Albany, NY 1983.

³⁰ Szerzej zob. A. Komorowski, J. Będźmirowski, *Polish Naval...*; J. Będźmirowski, *Morskie szkolnictwo wojskowe...*, s. 63–67.

Wspomniane zadania, jakie przejęła na siebie Admiralicja Brytyjska, były sukcesywnie realizowane zgodnie z cytowanym porozumieniami polsko-brytyjskimi w sprawie funkcjonowania PMW na terytorium Wielkiej Brytanii. Wszelkie „nowinki” dotyczące sprzętu i uzbrojenia okrętowego, które wprowadzano na brytyjskich okrętach, były instalowane również na okrętach PMW funkcjonujących w zespołach brytyjskich. Oczywiście wszelkie zmiany były odnotowane przez „finansistów” z Royal Navy oraz PMW, aby po zakończeniu działań dokonać rozliczeń zgodnie z umowami. Jako że okręty PMW wchodziły w skład brytyjskich zespołów bojowych, często dochodziło do paradoksalnych sytuacji, polegających na tym, że KMW znajdujące się w Londynie otrzymywało informacje o uczestnictwie polskich okrętów w realizacji zadań z Brytyjczykami, już po ich powrocie do portu. Świadczyło to o tym, że Admiralicja Brytyjska traktowała KMW nie jako dowództwo floty, a więc operacyjne, ale jako instytucję administracyjną. Dlatego też, na podstawie rozmów, jakie przeprowadziło KMW z Admiralicją Brytyjską, ustalono, że zostaną powołane organy sztabowe KMW w postaci komend działających przy bazach wojennych Royal Navy. Powołano je do życia wiosną 1942 r.: Komendę Morską „Północ”, z siedzibą w Greenock (Szkocja) i Komendę Morską „Południe” w Devonport (przedmieście Plymouth). Obydwie komendy zgodnie z zaleceniem KMW pełniły funkcję sztabów koordynujących działalność polskich okrętów wchodzących w skład zespołów Royal Navy. Komendantowi „Północ” podporządkowano: 1 Dywizjon Kontrtorpedowców, Grupę Okrętów Podwodnych i Stację Zborną „Glasgow”. Natomiast drugiej komendzie podporządkowano: 2 Dywizjon Kontrtorpedowców, Centrum Wyszkożenia Specjalistów Floty (CWSF), Stację Zborną „Plymouth” i tylko pod względem organizacyjnym – mniejsze jednostki PMW³¹.

Koncepcje dotyczące roli i zadań Polskiej Marynarki Wojennej w budowaniu bezpieczeństwa morskiego państwa po zakończeniu II wojny światowej

W 1943 r. pod kierunkiem szefa KMW przystąpiono do prac nad planem rozwoju PMW na Bałtyku po zakończeniu II wojny światowej (plan został zatwierdzony 5 grudnia 1944 r.³²). Oparto go na założeniu, że granica morska Polski, zgodnie z koncepcjami rządu polskiego na wychodźstwie (czyżby nie znano wizji Sikorskiego?) miała sięgać od Kłajpedy na wschodzie do Świnoujścia na zachodzie. Taki układ, zdaniem szefa KMW, w przyszłości dawał Polsce silną pozycję wśród państw nadbałtyckich. Dodatkowym argumentem, pozwalającym wierzyć w tak piękną przyszłość, były relacje polsko-brytyjskie. Podstawą przejęcia dominacji PMW na Bałtyku przez miało być wyeliminowanie floty niemieckiej. W świetle tych założeń polskie siły morskie miały odgrywać na tym akwenie dominującą rolę, celem zapewnienia bezpieczeństwa i pokojowego współistnienia wszystkim państwom

³¹ AIPiMS, Akta KMW, sygn. R.115 a, Dzienniki Zarządzeń szefa KMW z 3 marca 1942 roku; por. D. Nawrot, *Korpus oficerski...*, s. 312–313; AMMW, sygn. 142, Relacja M. Borowski, *op. cit.*, s. 40.

³² AIPiMS, Akta KMW, MAR.A.II.4/7, Plan rozbudowy Marynarki Wojennej z 5.12.1944 r.

nadbałtyckim³³. W kwietniu 1945 r., a więc już po konferencji jałtańskiej, plan ten pod nazwą „Plan M” został wysłany do ministra obrony narodowej gen. dyw. Mariana Kukiela, szefa Sztabu NW gen. dyw. Stanisława Kopańskiego, a także dowódcy Sił Powietrznych gen. bryg. Stanisława Ujejskiego, jako część ogólnego planu rozwoju sił zbrojnych³⁴. Jak się okazało, był to kolejny plan rozwoju PMW, który niestety pozostał tylko w postaci koncepcji.

W dniu kapitulacji Niemiec, 8 maja 1945 r., Polska Marynarka Wojenna w Wielkiej Brytanii dysponowała: 1 krążownikiem, 6 niszczycielami, 3 okrętami podwodnymi i 3 ścigaczami. Stan osobowy wynosił 3840 marynarzy, w tym 264 oficerów³⁵. KMW w dalszym ciągu wykonywało zadania na rzecz przyjmowania przybywających do Wielkiej Brytanii jeńców wojennych z obozów niemieckich. Wśród nich znalazł się również dowódca Floty kadm. Józef Unrug, któremu powierzono stanowisko I zastępcy szefa KMW. Odwołano attaché morskiego w Paryżu i Sztokholmie, włączając ich w skład KMW. Natomiast okręty PMW pełniły służbę na morzu, uczestnicząc w konwojowaniu statków z Wielkiej Brytanii na kontynent, kontrolowały ruch na niebezpiecznych akwenach itp.

W pierwszych dniach lipca rządy dotychczasowych sojuszników, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych, uznały Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej powstały w Polsce, co było jednoznaczne z cofnięciem uznania rządowi polskiemu na wychodźstwie znajdującemu się w Londynie. Tym samym uruchomiono procedurę demobilizacyjną w PSZ, w tym również i w PMW. Na mocy stosownych zarządzeń³⁶ dowódcy okrętów, jednostek nadbrzeżnych, instytucji morskich, otrzymali polecenie zwalniania ze służby wojskowej wszystkich, którzy wyrazili zgodę na powrót do Polski (na 3840 osób, taką chęć zgłosiło około 150³⁷).

Z miesiąca na miesiąc strona brytyjska wdrażała kolejne procedury, których zasadniczym celem było rozwiązanie PSZ, z jednoczesnym – w miarę możliwości – zapewnieniem żołnierzom wyjazdu do różnych państw, w tym do Polski. Większość żołnierzy PSZ, w tym PMW, nie była zainteresowana powrotem do kraju, który został „sprzedany” przez sojuszników Związkowi Radzieckiemu. Utratę Kresów Wschodnich oceniano jako kolejny zabór – tym bardziej bolesny, że dokonany przez tych, z którymi walczone ramię w ramię i burta w burtę przeciwko hitlerowskiej potędze militarnej. Dla mieszkających przed wojną na Kresach Wschodnich – Polska pozbawiona tych ziem nie była już ich krajem, więc nie mieli dokąd wracać. W związku z tym, że zdecydowana większość pełniących służbę w PMW odrzuciła propozycję powrotu do kraju, podjęto decyzję o powołaniu do życia we wrześniu 1945 r.

³³ Szeroko powyższą problematykę przedstawił D. Nawrot, *Polska Marynarka Wojenna po drugiej wojnie światowej w koncepcjach admirała Jerzego Świrskiego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2011, nr 2, s. 203–224; *idem*, *Korpus oficerski...*, s. 354–356.

³⁴ Szczegóły tego dokumentu przybliżył B. Zalewski, *Polska morska myśl wojskowa 1918–1989*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2000 (Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej, nr 141A), s. 268–269.

³⁵ W. Biegański, *Regularne jednostki Wojska Polskiego na Zachodzie*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1973, s. 72 i 87.

³⁶ AIPiMS, Akta KMW, sygn. A.XVIII, 2/65, Zarządzenie szefa KMW z 5 lipca 1945 r.; zob. D. Nawrot, *Korpus oficerski...*, s. 361.

³⁷ M. Nurek, *Gorycz zwycięstwa. Los Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie po II wojnie światowej 1945–1949*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009, s. 208.

Samopomocy Marynarki Wojennej, organizacji o charakterze społecznym, której zasadniczym celem było udzielanie byłym żołnierzom pomocy przy adaptacji do nowych warunków. To nie była jedyna tego typu instytucja. Kolejne powstały z początkiem 1946 r.: pod nazwą Ośrodek Przeszkolenia Zawodowego w Centrum Wyszkożenia Specjalistów Floty, w Komendzie Morskiej „Północ”, obozie ORP „Bałtyk” i w Bazie Grupy Okrętów Podwodnych.

Skutki były widoczne również w Wielkiej Brytanii w bazach Royal Navy, w których stacjonowały okręty PMW. 22 maja 1946 r. brytyjski minister spraw zagranicznych ogłosił oficjalnie demobilizację PSZ, co było jednoznaczne z przekształcaniem PSZ w Polski Korpus Przystosobienia i Rozmieszczenia (PKPR). W tym samym czasie rozpoczął się proces przekazywania Admiralicji Brytyjskiej okrętów PMW, trwający do września 1946 r. O decyzji tej szef KMW dowiedział się od wiceadm. E.L.S. Kinga:

Polski Tymczasowy Rząd zażądał zwrotu okrętów „Błyskawica”, „Burza” i „Wilk”. Jakkolwiek formalnej odpowiedzi jeszcze nie dano, to jednak Admiralicja musi się zgodzić na żądanie. W związku z tym jestem zmuszony prosić Pana o wyrażenie swej zgody przekazania okrętów Brytyjskiemu Oddziałowi Opieki i Utrzymania w wymaganym terminie³⁸.

Ta informacja była szokiem dla szefa KMW. Jego reakcja była natychmiastowa i zdecydowana:

Okręty te są własnością Państwa i Narodu Polskiego, a nie własnością polskiego Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, który nie może reprezentować Rzeczypospolitej, gdyż jest wbrew woli Narodu Polskiego narzucony mu z zewnątrz. Żądanie Admiralicji jest nie tylko sprzeczne z istotą sytuacji polityczno-prawnej, tak jak ją rozumie cały Naród Polski, ale jest również w sprzeczności z postanowieniami i duchem Angielsko-Polskiego Układu morskiego z dnia 18 XI 1939 r.³⁹

Tak ostra reakcja szefa KMW niczego nie zmieniła, ustalenia polityczne zawarte pomiędzy potężnymi aliantami musiały być realizowane. Fakt ten ostatecznie przekreślił nadzieje marynarzy na powrót do Polski na pokładach okrętów pod biało-czerwoną banderą. W ten sposób zakończył się udział okrętów PMW w szerokiej koalicji aliantów.

Na podstawie rozkazu gen. Kopańskiego o wstępowaniu żołnierzy do PKPR, szef KMW wydał rozkaz nr 7 z dnia 21 stycznia 1947 r., w którym polecił wstępować do tej organizacji personelowi MW⁴⁰. Powołując się na ten rozkaz, szef KMW 15 marca 1947 r. wydał rozkaz dotyczący przeorganizowania KMW i włączenia do Inspektoratu Generalnego PKPR. W rozkazie tym jednocześnie poinformował podwładnych, że od 8 marca 1947 r. kadm. J. Unrug objął stanowisko zastępcy Inspektora Generalnego PKPR do spraw personelu MW. Podał też, że ostatnim dniem istnienia PMW będzie 31 marca 1947 r. Oznaczało to jej ostateczne rozwiązanie w Wielkiej Brytanii⁴¹. Wszyscy oficerowie, którzy wstąpili do PKPR, na mocy uchwały Rady

³⁸ Cyt. za: S.M. Piaskowski, *op. cit.*, t. 3, s. 235.

³⁹ *Ibidem*, s. 235–236.

⁴⁰ J. Kuropieska, *Misja w Londynie*, Czytelnik, Warszawa 1981, s. 304–305.

⁴¹ AIPiMS, Akta KMW, sygn. 258, Rozkazy dzienne szefa KMW; zob. C. Ciesielski, W. Pater, J. Przybylski, *Polska Marynarka Wojenna 1918–1980. Zarys dziejów*, Bellona, Warszawa 1992, s. 125–126.

Ministrów Polski Ludowej z dnia 26 września 1946 r. (niepublikowanej) zostali pozbawieni polskiego obywatelstwa. Uchwała ta była konsekwencją ogłoszonej przez rząd Edwarda Osóbki-Morawskiego w dniu 14 lutego 1946 r. noty, w której zapisano, że wojsko polskie za granicą nie stanowi już części Polskich Sił Zbrojnych⁴².

Podsumowanie

O tym, że załogi polskich okrętów wojennych realizowały swoje zadania na wysokim poziomie, zaświadcza wypowiedź adm. Johna Toveya, byłego dowódcy Home Fleet:

Osiągnięcia bojowe i wspaniały duch panujący na polskich okrętach mówią same za siebie. Wasza młoda marynarka uzyskała już swe własne tradycje i pokazała światu, co są warci polscy oficerowie i marynarze. Zapewniliście sobie niezaprzeczone prawo do morza i do rozbudowy waszej floty. Znając Was jestem pewny, że będziecie nie tylko potęgą lądową, ale i potęgą morską, którą trzeba będzie uznać. Niech żyje Polska⁴³.

Niektórzy z nich po zakończeniu wojny powrócili do kraju i rozpoczęli służbę w reaktywowanej Marynarce Wojennej, inni pozostali w Wielkiej Brytanii lub udali się w poszukiwaniu szczęścia do USA, Kanady, Australii i tam podjęli pracę na odcinku cywilnym.

System szkolenia ustawicznego realizowany w oparciu o kursy specjalistyczne organizowane przez KMW z wykorzystaniem własnej bazy dydaktycznej (SPMW i SPRMW) oraz ośrodki szkoleniowe Royal Navy przynosił wymierne efekty, które zostały zweryfikowane w czasie rzeczywistych działań na morzach i oceanach. Profesjonalizm oficerów, podoficerów i marynarzy PMW w Wielkiej Brytanii był wysoko ceniony, czego potwierdzeniem był udział polskich okrętów w wielu znaczących przedsięwzięciach realizowanych przez siły morskie aliantów.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.

Archiwum Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni:

Akta Departamentu dla Spraw Morskich,

Akta Kierownictwa Marynarki Wojennej.

Archiwum Ministry of Defence, Hayes, Wielka Brytania.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie:

Akta Departamentu dla Spraw Morskich,

Akta Kierownictwa Marynarki Wojennej,

Akta Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych.

⁴² Szerzej zob. M. Nurek, *Gorycz zwycięstwa...*, s. 96–155, 334–394.

⁴³ Cyt. za: D. Nawrot, *Korpus oficerski...*, s. 324.

Opracowania

- All the World's Fighting Ships 1922–1946*, Conway Maritime Press, London 1995.
- Będźmirowski J., *Blaski i cienie współpracy polskiej Marynarki Wojennej z Royal Navy w okresie międzywojennym*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni” 2018, nr 33.
- Będźmirowski J., *Francuskie i brytyjskie wojskowo-morskie uczelnie oraz ośrodki szkoleniowe uczestniczące w kształceniu oficerów korpusu technicznego Polskiej Marynarki Wojennej*, [w:] *Kształcenie oficerów korpusu technicznego Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1931–2006*, red. J. Będźmirowski, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2006.
- Będźmirowski J., *Marynarka wojenna w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1947*, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk 2012.
- Będźmirowski J., *Morskie szkolnictwo wojskowe w Polsce jako komponent systemu bezpieczeństwa państwa. Od niepodległości do transformacji ustrojowej*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2008.
- Będźmirowski J., *Szkolenie oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych 1919–1989*, „Przegląd Morski” 1999, nr 12.
- Będźmirowski J., *Wkład flot sojuszniczych w przygotowanie specjalistyczne załóg okrętowych PMW w latach 1920–1991*, [w:] *Polska Marynarka Wojenna w realizacji sojuszy polityczno-wojskowych państwa w latach 1918–2004*, red. A. Drzewiecki, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2006.
- Będźmirowski J., Słowi K., *40 lat Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich*, Wydawnictwo BP, Gdynia 2019.
- Będźmirowski J., Zieliński M., *Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich w służbie Polskiej Marynarki Wojennej (1979–2009)*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2009.
- Białek W., Struniewski T., *Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej imienia Bohaterów Westerplatte*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Gdynia 1978.
- Biegański W., *Regularne jednostki Wojska Polskiego na Zachodzie*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1973.
- Borowiak M., *Admirał. Biografia Józefa Unruga*, Oficyna Wydawnicza Finna, Gdańsk 2004.
- Ciechanowski J., *Wielka Brytania i Polska. Od Wersalu do Jałty*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztorza Pułtusk 2008.
- Ciesielski C., *Szkolnictwo Marynarki Wojennej w latach II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1974.
- Ciesielski C., *Twórcy Polskiej Marynarki Wojennej 1918–1951*, Marpress, Gdańsk 1995.
- Ciesielski C., Pater W., Przybylski J., *Polska Marynarka Wojenna 1918–1980. Zarys dziejów*, Bellona, Warszawa 1992.
- Davies N., *Lloyd George i Polska 1919–1920*, tłum. K. Bałaban, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000.
- Dyskant J.W., *Przygotowanie Polskiej Marynarki Wojennej do wojny i jej przebieg na Wybrzeżu we wrześniu 1939 r. (wybrane problemy)*, [w:] *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918–1939 (w świetle najnowszych ustaleń badawczych)*, materiały z sympozjum naukowego 7 grudnia 1994 r., Gdynia 1995.
- Eden A., *Pamiętniki 1923–1938, t. 1: W obliczu dyktatorów*, tłum. J. Meysztowicz, PAX, Warszawa 1970.

- Graczyk M., *Admirał Świrski*, Oficyna Wydawnicza Finna, Gdańsk 2007.
- Janowski A., *Szkolenie polskich oficerów w marynarkach obcych w latach 1920–1930*, „Przełęcz Morski” 1980, nr 9.
- Kadry morskie Rzeczypospolitej*, t. II: *Polska Marynarka Wojenna*, cz. I: *Korpus oficerów 1918–1947*, red. J.K. Sawicki, Wyższa Szkoła Morska, Gdynia 1996.
- Karski J., *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945. Od Wersalu do Jałty*, tłum. E. Morawiec, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1992.
- Kodrębski W., *Jak polskie kontrtorpedowce dotarły do Anglii*, „Nasze Sygnały” (Londyn) 1941, z. 10.
- Komorowski A., Będziński J., *75 lat uczelni Polskiej Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 1997.
- Komorowski A., Będziński J., *Polish Naval Academy*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2000.
- Komorowski A., Nawrot D., Przybylski J., *Absolwenci uczelni Polskiej Marynarki Wojennej 1922–1997*, Wydawnictwo Akademii Marynarki Wojennej, Gdynia 1998.
- Kon W., *Przy angielskim nadbrzeżu*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1974.
- Kowalski J., *„Błyskawica” – opowieść marynarska według relacji bosmanmata Zdzisława Dudkiewicza*, Wydawnictwo Zachodnie i Morskie, Poznań 1949.
- Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków*, red. S. Dębski, M. Narzyski, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2009.
- Kuropieska J., *Misja w Londynie*, Czytelnik, Warszawa 1981.
- Machaliński Z., *Admirałowie polscy 1919–1950*, Warszawa 1993.
- McGilvray E., *Polski rząd na uchodźstwie*, tłum. Z. Kaleta, Świat Książki, Warszawa 2011.
- Nawrot D., *Korpus oficerski Marynarki Wojennej II Rzeczypospolitej*, Bellona, Warszawa 2005.
- Nawrot D., *Marynarze z Camp de Coëtquidan*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 2009, nr 3.
- Newman S., *March 1939. The British guarantee to Poland*, Clarendon Press, Oxford 1976.
- Nurek M., *Gorycz zwycięstwa. Los Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie po II wojnie światowej 1945–1949*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.
- Ordon S., *Polska Marynarka Wojenna w latach 1918–1939. Problemy prawne i ekonomiczne*, Wydawnictwo Morskie, Gdynia 1966.
- Pater W., *Ze studiów nad personelem Polskiej Marynarki Wojennej w latach 1939–1947*, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” 1999, nr 16.
- Piaskowski S.M., *Kroniki Polskiej Marynarki Wojennej 1918–1946*, t. 2, Albany, NY 1983.
- Simms B., *Taniec mocarstw. Walka o dominację w Europie od XV do XXI wieku*, tłum. J. Szukliński, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2015.
- Skinder-Suchcitz T., *Rok 1939. Polsko-brytyjska polityka morska*, Oficyna Wydawnicza Ad-iutor, Warszawa–Londyn 1997.
- Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej. Zbiór dokumentów*, red. T. Cieślak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965.
- Szczurowski M., *Polscy jeńcy wojenni i internowani z kampanii wrześniowej 1939 roku w świetle ówczesnego prawa międzynarodowego*, [w:] *Polski wrzesień 1939 roku – wojna na dwa fronty*, materiały na Międzynarodową Konferencję Naukową pod red. A. Felchnera, Wydawnictwo Filii Kieleckiej WSP, Piotrków Trybunalski 1999.

- Troman W., *O PMW w publikacjach brytyjskich*, „Nasze Sygnały” 1998, nr 184.
- Wojciechowski Z., *Szkolenie personelu Marynarki Wojennej w latach 139–1945*, „Przegląd Morski” 1992, nr 2.
- Wojciechowski Z., *Szkoła Podchorążych Marynarki Wojennej w latach II wojny światowej (świetle sprawozdania jej komendanta – kmdr. por. Wojciecha Franckiego)*, „Przegląd Morski” 1993, nr 3.
- Wragg D., *Wojna brytyjsko-francuska 1940. Zatopić Francuzów!...*, tłum. J. Majszczyk, Bellona, Warszawa 2011.
- Zalewski B., *Polska morska myśl wojskowa 1918–1989*, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, Gdynia 2000 (Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej, nr 141A).
- Żerko S., *Stosunki polsko-niemieckie 1938–1939*, Instytut Zachodni, Poznań 1998.

Aspekty polityczne kształcenia oficerów Polskiej Marynarki Wojennej w zagranicznych ośrodkach szkoleniowych i ich rola w budowaniu systemu bezpieczeństwa morskiego państwa w XX wieku. Część II: Lata II wojny światowej *Streszczenie*

Polska Marynarka Wojenna (PMW) praktycznie od początku II wojny światowej aktywnie uczestniczyła w działaniach morskich u boku Royal Navy. Funkcjonujące na terytorium Wielkiej Brytanii Kierownictwo Marynarki Wojennej starało się wpłynąć na Admiralicję Brytyjską i uzyskać możliwość uruchomienia Szkoły Podchorążych MW, kształcącej przyszłych oficerów PMW, a także ośrodków kształcących kadre podoficerską i szkolących marynarzy-specjalistów okrętowych. Po rozpoczęciu przez Niemców działań lotniczych i morskich przeciwko Wielkiej Brytanii, okręty PMW zostały włączone w skład brytyjskich morskich zespołów bojowych, co wymagało uruchomienia specjalistycznego szkolenia dla załóg okrętów PMW. W związku z tym Royal Navy wyraziło zgodę na korzystanie przez oficerów, podoficerów i marynarzy PMW z brytyjskich morskich ośrodków szkoleniowych, a także uczelni cywilnych. Miało to na celu przygotowanie wysokiej klasy specjalistów PMW do współpracy z siłami morskimi aliantów. Dynamika działań na morzach i wzrost liczby okrętów PMW spowodowały, że w 1943 r. powołano do życia Szkołę Podchorążych Rezerwy MW. Przez cały okres II wojny światowej współpraca szkoleniowa między PMW a Royal Navy funkcjonowała sprawnie, a profesjonalizm załóg okrętów PMW znalazł uznanie władz brytyjskich oraz Admiralicji Brytyjskiej.

Słowa kluczowe: Polska Marynarka Wojenna (PMW), współpraca Polskiej Marynarki Wojennej z Royal Navy w latach II wojny światowej, szkolenie kadr Polskiej Marynarki Wojennej w ośrodkach szkoleniowych, koncepcje bezpieczeństwa morskiego Polski po zakończeniu II wojny

*Political aspects of the education of Polish Navy officers
in foreign training centers and their role in building
the maritime safety system of the state in the 20th century.
Part II: the World War II years*

Abstract

Practically since the outbreak of World War II, the Polish Navy has actively participated in naval operations alongside the Royal Navy. The Naval Leadership, operating in the territory of Great Britain, has tried to influence the British Admiralty to enable the launch of the Naval Officer Cadet School, educating the future officers of the Polish Navy, as well as of the centres educating the non-commissioned officer personnel and the training of seamen-shiping specialists. After the Germans began their air and sea operations in Britain, the ships of the Polish Navy were included in the British naval combat teams, which called for the launch of specialized specialist training for the crews of the Polish Navy ships. As a result, the Royal Navy approved the use by officers, non-commissioned officers and seamen of the Polish Navy of British maritime training centres and civilian colleges. All this was aimed at preparing high-class Polish Navy specialists to cooperate with the Allied naval forces. The dynamics of the operations in sea areas and the increase in the number of Polish Navy ships led to the establishing of the Naval Reserve Officer Cadets School in 1943. Throughout the Second World War, training cooperation between the Polish Navy and the Royal Navy functioned well. The professionalism of the crews of the Polish Navy ships was recognized by the British authorities, and the British Admiralty.

Key words: Polish Navy, cooperation between the Polish Navy and Royal Navy in the years of World War II, training of the Polish Navy personnel in training centres, concepts of maritime security of Poland after the World War II

*Politische Aspekte der Ausbildung von Offizieren der Polnischen
Kriegsmarine in den ausländischen Bildungszentren und
ihre Rolle beim Aufbau des Systems der Meeressicherheit
des Staates im XX. Jahrhundert. Teil II: Die Jahre während
des II. Weltkriegs*

Zusammenfassung

Die Polnische Kriegsmarine beteiligte sich praktisch vom Anfang des II. Weltkriegs aktiv an den seefahrtsbezogenen Aktivitäten neben Royal Navy. Die auf dem Gebiet des Großbritanniens tätige Leitung der Polnischen Kriegsmarine versuchte Einfluss auf die Britische Admiralität auszuüben, damit es möglich ist, die Kadettenschule der Kriegsmarine zu eröffnen, welche die künftigen Offiziere der Polnischen Kriegsmarine ausbilden würde, als auch Ausbildungszentren für Unteroffiziere und Seeleute als Fachkräfte für den Schiffsbetrieb. Nachdem die Deutschen die Luft- und Seeoperationen gegen Großbritannien begannen, wurden die Schiffe der Polnischen Kriegsmarine in die britischen Kampfteams einbezogen, was die Notwendigkeit der Einführung einer Fachausbildung für die Besatzung der Schiffe der Polnischen Kriegsmarine mit sich zog. Im Zusammenhang damit war Royal Navy einverstanden, das die Offiziere, Unteroffiziere und Seeleute der Polnischen Kriegsmarine in den britischen Ausbildungszentren,

als auch Zivilen Hochschulen unterrichtet werden. Dies hatte zum Ziel, Spitzenfachkräfte der Polnischen Kriegsmarine für die Zusammenarbeit mit den Seekräften der Alliierten vorzubereiten. Die Dynamik der Aktivitäten auf den Seen und die steigende Zahl der Schiffe der Polnischen Kriegsmarine führten dazu, dass im Jahre 1943 die Kadettenschule der Reserve der Polnischen Kriegsmarine gegründet wurde. Während des II. Weltkriegs funktionierte die Zusammenarbeit in der Ausbildung zwischen der Polnischen Kriegsmarine und Royal Navy sehr gut und der Professionalismus der Besatzungen der Schiffe der Polnischen Kriegsmarine fand Anerkennung bei den britischen Behörden und der Britischen Admiralität.

Schlüsselwörter: Polnische Kriegsmarine, Zusammenarbeit der Polnischen Kriegsmarine mit Royal Navy in den Jahren des II. Weltkriegs, Ausbildung des Personals der Polnischen Kriegsmarine in den Ausbildungszentren, Konzeptionen der Meeressicherheit Polens nach dem Ende des II. Weltkriegs

Политические аспекты подготовки офицеров Военно-морских сил Польши в зарубежных учебных центрах и их роль в создании системы морской безопасности государства в XX веке.

II часть: годы Второй мировой войны Резюме

Практически с начала Второй мировой войны военно-морские силы Польши (ВМСП) активно участвовали в военно-морских операциях вместе с Королевским военно-морским флотом (Royal Navy). Действующее на территории Великобритании военно-морское руководство ВМСП, пыталось повлиять на британское Адмиралтейство, с целью создания Школы курсантов Военно-морских сил, готовящей будущих офицеров ВМС Польши, а также центров обучения младшего командного состава и моряков. После того, как немцы начали воздушные и морские операции против Великобритании, корабли ВМСП были включены в состав британских военно-морских боевых соединений, что повлекло необходимость проведения специальной переподготовки экипажей кораблей. Вследствие этого, Королевский военно-морской флот дал согласие на обучение офицеров, младших офицеров и моряков ВМСП в британских центрах военно-морской подготовки и гражданских вузах. Это решение способствовало подготовке высокого класса специалистов ВМСП к плодотворному сотрудничеству с военно-морскими силами союзников. Динамика морских операций, увеличение числа кораблей ВМСП привели к тому, что в 1943 году была создана Школа курсантов запаса ВМСП. Следует отметить, что сотрудничества в учебной сфере между ВМСП и Королевским военно-морским флотом продолжалось на протяжении всего периода Второй мировой войны, а высокий профессионализм экипажей кораблей ВМС Польши был отмечен британскими властями и Адмиралтейством.

Ключевые слова: Военно-морские силы Польши (ВМСП), сотрудничество между ВМС Польши и Королевским военно-морским флотом Великобритании во время Второй мировой войны, подготовка персонала ВМС Польши в учебных центрах Великобритании, концепции морской безопасности Польши после Второй мировой войны